

POZNÁMKY K FEBRUÁRU III.

Dnes je v medzinárodnom komunistickom hnutí takmer všeobecne prijatý názor, že každá krajina sa môže a má vyvíjať k socializmu vychádzajúc z vlastných domácich podmienok (národných, ekonomických, politických, kultúrnych, tradičných); že revolúcia nie je exportný artikel a že iba hnutie doma zakorenené a rozvinuté, rešpektujúce špecifickosť domácej situácie, má nádej rátať s trvalou podporou ľudových mas; že proletársky internacionalizmus neznamená uniformitu typov, foriem a metód revolučného pohybu. Aj v renesančnom demokratickom prúde, ktorý dnes dáva punc politickej atmosfére v Československu, vraciame sa k týmto myšlienkam buď formou kritiky do minulosti (že sa naše špecifické podmienky dostatočne nerešpektovali) alebo aj formou perspektívy (akú úlohu môže zohrať náš štát pri hľadani najvhodnejších foriem rozvoja socialistickej spoločnosti). Ľudia, ktorí sa odborné zaoberajú našim vývinom v rokoch 1944—1948, alebo sa hlbšie nad ním zamýšľajú, narážajú na otázku našej „špecifickej cesty k socializmu“, na jej prejavy, možnosti, formy i perspektívu v tých rokoch. Spomínajú vyjadrenia domáceho či zahraničného pôvodu, ktoré takúto možnosť ohlasovali a neskoršie o nej ustupovali, hľadajú príčiny, prečo sa neskoršie v celom socialistickom tábore preberali sovietske skúsenosti a model v riešení jednotlivých otázok i celkovej koncepcie, skúsenosti v tom čase jediné a už aj preto neobyčajne významné, ale súčasne tiež poznamenané mnohoročnými stalinskými deformáciami marxistickej teórie a praxe. Sú to otázky dôležité nielen pre poznanie nášho vývinu v rokoch 1944—1948, ale aj pre hľadanie koreňov našich vlastných chýb, omylov a deformácií. Nie je tu možné analyzovať túto otázku v jej zahraničných i domácich aspektoch a vplyvoch. Myslím, že pôsobili v tých rokoch u nás obe tendencie: tendencia hľadať vlastnú cestu a formu, i tendencia učiť sa zo sovietskych skúseností a prijímať hotový vzor. Pravda, rozdielne u rôznych ľudí a skupín, rozdielne i podľa rokov. Poviem hneď aj svoj názor: myslím si, že obe pri správnom pomere a rozumnej kombinácii mohli v tých časoch zápasov i hľadania vytvárať našu optimálnu cestu.

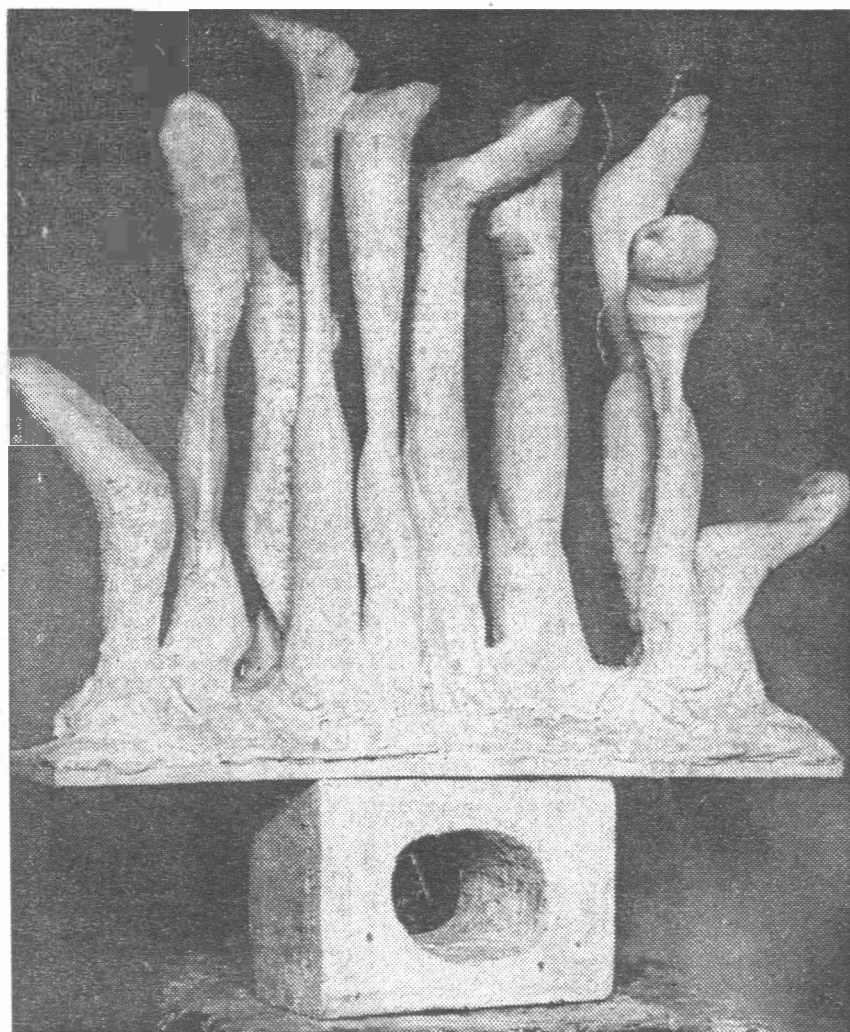
Pri rozmyšľaní o týchto otázkach nemožno si nepovšimnúť, ako sme v rokoch hľadania „špecifickej cesty Československa“ rešpektovali špecifické podmienky slovenské, t. j. ako sme hľadali či mohli hľadať optimálny variant pre progresívny a revolučný rozvoj Slovenska. Lebo ak nejaká zásada platí, nemôže platiť iba pre jednu časť štátu. Je tu zjavný paradox: Slovensko, ktoré malo Povstanie a osemmesačný ozbrojený boj s fašizmom, ktoré začalo revolúciu v Československu a bolo jeho prvou oblasťou, kde antifašistické a revolučné sily postupne úplne ovládli politický život — bolo za necelý rok označované za „zaostávajúcu oblasť“ v revolučnom vývine, postupne za nebezpečnú oblasť pre progresívny vývin celého štátu, neskoršie za hniezdo reakcie, nacionalizmu, separatizmu, za slabé miesto a nebezpečnosť pre republiku. Čo sa tu zmenilo za rok za dva od Povstania? Prečo najrevolučnejšia časť republiky sa stala „zaostávajúcou“ a „najreakčnejšou“? Čo je pravda, čo propaganda, kde sú korene? Čítal som vysvetlenia: sociálno-ekonomická štruktúra, vplyv ľudáctva a katolíckeho kléru, atď. A tieto faktory tu neboli aj v Povstaní, prvý čas po oslobodení? Po desaťročia sa utvrdzovala predstava o „zaostalosti Slovenska“. Ešte aj v nedávnych dňoch napísala Unita, že „Slovensko patrilo vždy k jednej z najbohatších oblastí strednej Európy...“ Pravdaže je to otázka, čo s čím chcem zrovnávať. Vieme, že v strednej a východnej Európe boli aj zaostalejšie krajiny ako Slovensko v každom smere a predsa sme v priebehu ich zápasu o socialistické riešenie nepočúvali to stále menštorovanie o zaostalosti, ktoré u nás často už vyúsťovalo do fixnej idey a komplexu. Nie je v tom aj kus pýchy a arogancie bohatšieho strýka, ktorý svoje bohatstvo zdedil po rozličných predkoch, keď hovorí o chudobnejšom príbuznom? Nie je v tom aj kus pánskych móresov, keď hovoril o otrhancoch a žobrákoch, alebo ako Jan Masaryk — a nielen on — keď o Slovákoch hovoril ako o „dráteníkoch“? Nižská krajina ani

v revolučnej situácii nemôže vyskočiť obratom ruky zo svojho vývinového stupňa, navrstvovaného priaznivými či nepriaznivými okolnosťami po desaťročia a stáročia. Môže sa iba vážne usilovať prekonať všetky zdedené biedy a retardičné sily vo svojej spoločnosti. To však znamená vytvárať optimálne a všestranné podmienky v krajine pre progresívny a revolučný vývin. A bratstvo a solidarita sa v praxi meria tým, ako sa k vytváraniu takýchto podmienok prispieva. V nijakom prípade nie povýšeneckým postojom. V slovenskom odboji, v Povstaní, v revolučnej situácii po oslobodení vytvorili sa na Slovensku podmienky pre demokratické a revolučné premeny, pre porážku a prekonávanie domácich konzervatívnych a reakčných síl, pre všestranný rozvoj Slovenska. Bola tu aj politická sila, široké zoskupenie demokratických a antifašistických kruhov, podporovaná väčšinou slovenského

škodené celé oblasti. Západná časť štátu bola v nezrovnateľnej výhodnejšej situácii. Bola to otázka bývania, práce, chleba. Otázka pôdy pre roľníkov, otázka štruktúry Národného frontu a politických strán, predpokladov pre prekonanie reakčných politických síl na Slovensku. A citlivá otázka nacionálna. Český človek právom videl po porážke nacizmu plné obnovenie svojej národnej a štátnej slobody, tým viac, že sa jeho národný priestor ešte rozšíril presídlením trojmiliónovej nemeckej menšiny. Možno naozaj dať do jednej roviny pocity slovenského človeka, ktorý rozbíjal Povstaním Slovenský štát, horko-ťažko prebojoval princíp rovnoprávnosti slovenského národa v republike, a keď ho dosiahol čo do litery, musel neustále zápasit o jeho udržanie a čo najmenšie deformovanie s nie bezvýznamnými silami českého politického tábora. Rozdiely tu boli príliš veľké vo všetkých oblastiach, od materiálnych podmienok až po myslenie a cítenie ľudí. Je evidentné, že úspešný rozvoj revolúcie u nás popri spoločných princípoch a cieľoch si žiadal na Slovensku iný prístup, iné riešenie niektorých závažných otázok, iné metódy, inú taktiku. Československá revolúcia v rokoch 1944—1948 bola revolúciou českou a slovenskou v dvoch rozdielnych prostrediach a podmienkach. Mohlo jej byť na škodu, ak by sa na Slovensku úspešne rozvíjala inými metódami a formami? Žiaľ, treba povedať, že tak Košícký vládny program ako aj rad neskorších opatrení boli v mnohých základných otázkach šité na situáciu, prostredie i city českého národa a že neboli v nich — buď vôbec, alebo nie dostatočne — rešpektované špecifické podmienky situácie na Slovensku. Situáciu nemôžeš prispôbovať programu, program má vychádzať z analýzy reálnej situácie. Ak šaty šité na jednu figuru oblečieš inej s inými rozmermi, darmo sa potom vysmievaš, že v nich nevyzerá dobre, či vyzerá ako strašiak, „zaostáva“ v móde. Revolučná vlna na Slovensku, započatá v Povstaní, rozvinutá prvý čas po oslobodení, sa neskoršie nerozvíjala dostatočne, ba dostala sa do zákrut a křčov predovšetkým preto, že jej vnútorná dynamika nebola živá a nesená rešpektovaním domácich podmienok a možnosti.

Revolúcia musí program, ktorým páčila mysle ľudí, čím skôr realizovať. Občan musí pocítiť jej blahodárnosť. Je tu napríklad otázka pôdy pre roľníkov. Okolo 56 % slovenského obyvateľstva žilo z pôdy. Vieme, ako žilo, ako bola pôda preľudnená, ako bola triedne rozdelená, ako slovenská dedina žila z vývozu svojich ľudí do sveta. KSS v odboji a za Povstania stavala otázku nového rozdelenia pôdy triedne a ostro: pôdu musí dostať roľník, ktorý na nej pracuje. Ešte aj Šverma nás v tom čase kritizoval, že sme v Povstaní nezačali okamžite parcelovať veľkostatky. Strana na oslobodenom východnom Slovensku pripravila návrh zákona o konfiškácii všetkých veľkostatkov na triednej bázi a o ich parcelácii. Vo februári 1945 mal som o tom vzrušené diskusie s Gottwaldom. Mal inú koncepciu: konfiškovať pôdu Nemcov, Maďarov a kolaborantov; neísť po líniu všeobecnej pozemkovej reformy v tejto etape. V Čechách bude dosť pôdy po Nemcoch, na Slovensku presídliť preľudnené slovenské dediny

(Dokončenie na str. 10)

JOZEF JANKOVIČ: Veľký púd, 1965. Z výstavy slovenského umenia v pražskej Galérii D.

Aká bude Bratislava?

GUSTAV HUSÁK

Lákavé by bolo pospomínať všetky dnešné nedostatky Bratislavy. ktoré tu žijúci človek dobre pozná, postažovať si a dúfať, že sa rýchlejšie budú odstraňovať. Ale Bratislava sa hlavným mestom nestane dekrétom, ani lepšími ulicami, obchodmi atď.

Funkcia hlavného mesta istého národa, či územia je predovšetkým v tom, že je centrom politického, hospodárskeho, kultúrneho a iného diania a rozhodovania, sídlom príslušných národných inštitúcií. V akej miere tieto inštitúcie o otázkach národa, či územia skutočne rozhodujú a riadia jeho osudy, v takej je aj ich sídlo skutočným hlavným mestom. Preto si treba želať, aby k rozhodnutiu o „povyšení“ Bratislavy, ktoré treba vítať, sme sa dočkali aj príslušného rozhodnutia o takom postavení slovenských orgánov (straníckych, národných, spoločenských organizácií), aby mohli v praxi riešiť, rozhodovať i zodpovedať za celonárodné, celoslovenské problémy politické, ekonomické, kultúrne a iné. Až potom bude Bratislava naozaj zasa hlavným mestom Slovenska, ako bola napríklad po roku 1945.

JURAJ ŠPITZER

Bývam pri jednej z hlavných ulíc, po ktorej prichádzajú do mesta a odchádzajú z mesta motorové vozidlá. Uprostred ulice je akási kovová doska. Keď cez ňu prejde auto, ozve sa široko-ďaleko zarinčanie, akoby štiavníckí obrnenci vychádzali spod zeme zachraňovať krajinu.

Mesiace hľadím z okna na múr protiľahlej budovy a pozorujem ako sa rozpadáva. Ale čo ma po protiľahlej budove. Z nášho domu visí oceľové lano hromozvodu, ktorého železné klíny sa uvoľnili zo steny. Už ani nejde o to, či do nášho domu udrie hrom alebo nie. Ak sa hromozvod odtrhne, treba iba dúfať, že nikto nepôjde po ulici, lebo ho železné klíny dokaličia. Už pol roka mám v predizbe vytrhanú dlážku, popod dvere fúka vietor. Už asi pol roka trám v ruke papier s potvrdením, že o niekoľko dní dlážku opraví. Prečkal som jeseň, zimu, príde jar — možno ktosi príde.

Niet pomoci, niet žiadnej pomoci. Občania sa naučili byť trpezlivými a ľahostajnými. K rozpadávaniu múrov, k neporiadku okolo domov, k nočnému hluku, k nízkej úrovni služieb, k dieram na ulici, k asfaltovému alebo kamennému vlnobitiu, k znečisťovaniu (okolia, ovzdušia, Dunaja — stačí pozorne čítať Večerník, hrdivsky bojujúci za toto mesto). Magistrát má zviazané ruky — Kultúrny život písal často, aby sa mu rozviazali.

Mnohozvážkové dejiny mesta Bratislavy z pera Tivadara Ortvera ma naučili vážiť si dejiny tohto mesta. Nedbalý pohyb obyvateľov k osudom Bratislavy vyplýva možno aj z toho, že nepoznajú jej minulosť, jej pohnuté dejiny. Nedávno vyslovil ktosi trošku smiešnu myšlienku, že základom slovenských dejín je les, hora. Závažná to fetišizácia zaostalosti a nie je to pravda. Dejiny mesta Bratislavy, sú dejinami hlavného mesta Slovákov, ich kultúry a vzdelanosti. Občan mesta Bratislavy, to čosi znamenalo.

Každé mesto sa mení, ale čo v Bratislave zaniká, čo odchádza je krajšie ako to, čo pribúda. Sídliská sa stavajú ako provizória, akoby sa rátalo s tým, že nevydržia ani pol storočia.

Možno ustanovenie Bratislavy za hlavné mesto (fakticky a nielen formálne), vyburcuje obyvateľov mesta k tomu, aby sa stali občanmi mesta, aby magistrát mal úctu a rešpekt ako kedysi a hlavne: aby mal peniaze; aby toto mesto viedli vážení občania, ktorým osud mesta leží na srdci.

ANTON JUROVSKÝ

Bratislava v posledných rokoch značne zmenila svoj obsah, rozsah i svoj výzor a tak sa zdá, akoby sa jej hlavná náplň presúvala od známej pohľadnice starého mesta na brehu Dunaja s hradom, vežami kostolov a s palácami kdesi von na sídliská. Slovom, je mi ľúto, že Bratislava stráca svoje historické jadro, že sa už vari nedožijem, ako bude definitívne vyzerat napr. Dunajská, bývalá Špitálska a Uhorská ulica. Suché Mýto a celý rad menších i veľkých ulíc a námestí. Ako každé mesto, tak aj hlavné mesto Slovenska by malo venovať všetko tomu, aby si zachovalo svoju historickú tvár, ktorá je preň charakteristická, ale v ňom i cenná.

Druhá myšlienka sa viaže k Bratislave ako k životnému prostrediu. Vždy sme sa usilovali, aby sme z nášho mesta urobili mesto, v ktorom sa žije dobre, v ktorom sú ľudia k sebe milí, v ktorom sa cítia dobre, z ktorého neradi odchádzajú a do ktorého sa radi vracajú. Po stránke kultúrneho podnecovania Bratislave, v porovnaní s inými veľkými mestami už len máločo chýba; no nevystačuje v tom, aké možnosti poskytuje svojim obyvateľom i hosťom na rozvíjanie výslovne ľudských stránok spoluzitá. V tomto ohľade sme biedne na tom už po materiálnej stránke, teda, čo do zariadení. Stará stotisícová Bratislava ich mala oveľa viac ako teraz. Ak teda Bratislava, ako hlavné mesto Slovenska si má vypracovať svoje špecifické vzdušie, bude sa musieť postarať o zariadenia, v ktorých by sa mohlo to ovzdušie pestovať. Nemyslím len, na vechy a vinárne, ale na mnoho ďalších, dôstojnejších i náročnejších zariadení.

A nakoniec vari najtrápnejšia vec: čistota a poriadok. Človeka doslova bolia pohľady na nezametené a zaplatené chodníky, na papierikmi a odpadkami kvitnúce trávniky a cestičky, na rozosené kopy piesku, rozhádaného stavebného materiálu, debničky pred obchodmi atď. Pomaly už v malých mestách na Slovensku nachádzame väčšiu starostlivosť o čistotu a poriadok ako v Bratislave. A predsa Bratislava by mala byť v tom vzorom. Naozaj sa nedá zariadiť, aby sa aj u nás chodníky, ulice a námestia zametali denne? Nedá sa zariadiť, aby všetko, čo slúži verejnosti (od chodieb a schodísk v domoch, cez verejné toalety, až po bufety, hostince, kaviarne a koncertné sieni...) bolo v úhľadnom poriadku, aby sa o to niekto svedomite staral?

Nechcem Bratislave v ničom uberať z toho množstva vecí a zariadení, ktorými sa nám prezentuje veľmi dôstojne a hrejivo. Chcem len, aby v tomto smere svoju pôsobnosť ešte umocnila. Dúfam a čakám, že v novom postavení jej to pôjde ľahšie.

Slovenský geograf, historik a kultúrny pracovník dr. JOZEF MARTINKA dožil sa 15. februára v Bratislave svojich 75. narodenín. S jeho menom sú spojené dlhoročné úsilie o rozvoj prírodných vied na Slovensku, vysokého i stredného školstva, najmä v rokoch 1918—1948, obrana čistoty slovenského jazyka a upozorňovanie na jeho pravé a pôvodné zriedla i dlhoročná práca v Matici slovenskej v Košiciach. Dr. Martinka napísal rad vedeckých a populárnych štúdií z oblasti zemepisú, histórie a prírodopisu, vzťahujúcich sa na Slovensko a a zaujímavá knižka pre mládež Predkopia.

Popredný slovenský hudobný vedec doc. dr. JOZEF ŠAMKO doživa sa 15. februára šesťdesiatky. Je autorom niekoľkých štúdií z oblasti hudobnej sociológie a pedagogiky, napísal monografiu o Jánovi Cikkerovi a Mikulášovi Schneidroví-Trnavskom. Bol zakladajúcim redaktorom časopisu Slovenská hudba. Jubileum ho zastihlo uprostred pedagogickej práce na Pedagogickej fakulte UK v Trnave a VŠMU a vo funkcii riaditeľa Slovenského hudobného fondu.

Nový výbor Slovenského divadelného a literárneho zastupiteľstva v zložení J. Ferenčík, K. Jarunková, P. Karvaš, J. Solovít, Ct. Štítničký, J. Cikker, M. Novák, P. Šímal, J. Kákoš a J. Marták si na svojom ustavujúcom zasadnutí dňa 9. februára t. r. zvolili predsedníctvo. Predsedom je J. Solovít, prvým podpredsedom J. Cikker a druhým podpredsedom J. Ferenčík. Výbor prerokoval výsledky činnosti DILIZY za rok 1967 ako aj plán hlavných úloh na rok 1968. Podrobne sa zaoberal koncepčnými otázkami propagácie a agentáže slovenskej tvorby v zahraničí a námetmi na zlepšenie jestvujúceho stavu.

Sväz slovenských spisovateľov, Ústav slovenskej literatúry a tvorivá skupina Interagencia stále udržava na repertoári Otvorenú kroniku — dramatické pásmo o živote a diele Vlada Clementisa. Predstavenia sú vždy v pondelok v divadle P. O. Hviezdoslava. Najbližšie predstavenia budú dňa 19. II. 1968 o 17.00 a 19.00 hod.

V piatok 9. februára zasadalo predsedníctvo Prekladateľskej sekcie SSS pod vedením jej predsedu Jozefa Kota. Prerokovalo stav priprav medzinárodnej prekladateľskej konferencie, ktorá sa uskutoční koncom mája v Bratislave pod záštitou FITu. Hlavné referáty na konferencii prednesú Roger Caillols, Edward Balcerzan a František Miko. Účasť na konferencii už záväzne prísľubili mnohí zahraniční významní teoretici prekladu, spisovatelia a prekladatelia. Sú všetky predpoklady, aby bratislavská konferencia bola vzhľadom na vyvrcholenie priprav na VI. kongres FIT, ktorý sa bude konať na budúci rok v Prahe. Predsedníctvo PS SSS potom schválilo plán prednáškovej činnosti PS. Ako prvá akcia má byť v marci stretnutie s jazykovedcami na tému Spisovná norma a prekladateľ. Po prerokovaní a schválení návrhov na prijatie nových členov do PS SSS schválilo predsedníctvo Štatút Prekladateľskej sekcie SSS a niektoré ďalšie organizačné a sociálno-právne otázky.

Na pozvanie SÚV ČSM sa uskutočnilo 9. februára stretnutie mladých spisovateľov a sväzových pracovníkov s funkcionármi SÚV ČSM. Na programe boli otázky spolupráce mladých umelcov s mládežníckou organizáciou, zlepšenia propagácie a rozširovania diel mladých slovenských autorov, edičnej politiky i študijných ciest do zahraničia. Do diskusie zasiahli podnetne i zástupcovia vydavateľstva Smena a kultúrnej tlače.

V minulom týždni navštívili Sväz slovenských spisovateľov prvý tajomník veľvyslanectva Rumunskej socialistickej republiky Nicolae Hanganu a bulharská prozaička Lada Galina, ktorá navštívila i redakciu Revue svetovej literatúry a Romboída a stretla sa so spisovateľkou Jaroslava Blažkovou. Nicolae Hanganu sa stretol s predsedom SSS Miroslavom Váikom, tajomníkom Jozefom Bžochom a pracovníkmi sekretariátu, zaujímal sa o stav stykov medzi rumunskými a slovenskými spisovateľmi, o prekladanie diel rumunskej literatúry u nás a slovenskej literatúry v Rumunsku, ako aj o starostlivosť o prekladateľov oboch literatúr.

V prvom čísle Slovenských pohľadov, mesačnika pre literatúru a umenie, ktoré vyšlo v týchto dňoch, nájdete interview so spisovateľkou Margitou Figulí a jej poviedku Víchor v nás; zamyslenie sa Vladimíra Petríka nad vývinom slovenskej prózy po roku 1945; rozhovor A. J. Liebma s Jiřim Muchom; Milan Jungmann píše o Vaculíkovej Sekyre a Kunderovom Zerte; kacírské sebapozorovania Františka Andraščíka, Vanovlčovu prvú návštevu u F. X. Šaldy; novú prózu Dominika Tataruku; hypotézu Jána Bakoša o diele Rudolfa Filu; recenzie a glosy a napokon reprodukcie prác Rudolfa Filu. Slovenské pohľady vychádzajú v novej grafickej úprave Miloša Urbáška.

Tento týždeň uvidíte v televízii okrem prenosov z Grenoblu aj dva filmy: v plató 16. februára český film Škola hriešnikov o problémoch výchovy mládeže v nápravnom ústave a v nedeľu 18. februára poľský televízny film Výstrel, odmenený roku 1965 cenou Zlatého ekrana.

Divadlo hudby predstaví 18. februára v cykle Hviezdy svetového džezu svojim hlavným predstaviteľom neworleánskeho džezu, skladateľa, klarinetistu a soprán saxofónistu Sidneya Becheta a 20. februára v programe Večer pre milovníkov opery popredných súčasných operných spevákov.

PAMÄTÁME: 17. II. 1673 zomrel dramatik a herec Jean Baptiste Poquelin-Molière; 1833 zomrel slovenský sochár a rezbár Vavrinec Dunajský. ● 19. II. 1473 narodil sa astronóm Mikuláš Koperník; 1913 zomrel slovenský humorista Juraj Čajda. ● 20. II. 1908 narodil sa herec Ondrej Jarábek. ● 21. II. 1888 zomrel Jozef Miloslav Hurban. ● 22. II. 1788 narodil sa nemecký filozof Artur Schopenhauer; 1818 narodil sa básnik Ignác Timotej Nosák. ● 23. II. 1903 narodil sa spisovateľ a novinár Jáchym Freník.

OPRAVA: V článku G. Husáka Hľadanie zmyslu a príčina (KZ č. 6), došlo k niektorým nemilým tlačovým chybám. Skomolené vety mali správne znieť: „Hrdili sme sa, že najlepšia časť inteligencie išla s nami, ale nedomnievali sme sa, že máme v tomto smere monopol.“ „Nebola bývalá príslušnosť k ľavej politickej strane — sama osebe, bez nepriateľských činov — podnetom k diskriminácii alebo ponížovaniu?“, „Lebo myšlienky demokratickej rovnosti ľudí a národov a sociálnej spravodlivosti hlboko zakotvili vo vedomí ľudí.“

MARIÁN VANEK

O špecifickosti a zaostávaní

(Dokončenie zo str. 3.)

na bohaté južné pohraničie. Neuvažovali sme do tých čias o takomto riešení otázky maďarskej menšiny. Hovoril som o cirkevných veľkostatkoch, o politickej pozícii katolíckeho kléru, o nevyhnutnosti demokratizovať katolicizmus, a to znamenalo aj parcelovať cirkevné veľkostatky. Gottwald bol ostro proti; pozícia katolíckej cirkvi bola v Čechách a na Morave iná, Šrámek bol predsedom emigrantskej vlády v Londýne. Gottwald bol starý skúsený pracovník a autorita. Musel som prijať jeho stanovisko pre tú chvíľu, s tým, že po oslobodení pôjdeme ďalej. Presadil som v Košiciach zmenu pripraveného zákona SNR. Čoskoro sme videli polovicatosť tohto riešenia. Namesto generálnej pozemkovej reformy, ku ktorej sa v zásade už klonili aj činitelia DS a ktorá sa dala v tom čase presadiť, zabrdli sme do generálnych intervencii a hádok o každý státek, či je či nie je nemecký, maďarský alebo kolaborantský. Rozbabrali sme problém z maďarskou menšinou, čo nakoniec prinieslo viac zla ako osohu, nehovoriac o mnohých chybách a hlúpostiach („nábor“ do Čiech, reslovakizácia, atď.), ktoré zrostriili vzťahy medzi slovenským a maďarským obyvateľstvom. Vedenie KSS prišlo v máji a júni 1945 znovu s návrhom generálnej pozemkovej reformy, lebo roľníci volali po pôde, pôdu v maďarských oblastiach, hoci aj konfiškovanú, nebolo komu parcelovať. Táto naša akcia bola kritizovaná, nakoniec zakázaná. Po zmenách, o ktorých sa ešte zmienim, v októbri 1945 na ÚV KSS hovoril Viliam Široký, že ďalšia etapa pozemkovej reformy na Slovensku je predčasná a škodlivá pre národný front. Július Duriš, minister pôdohospodárstva, túto tézu zdôvodnil takto: „pre heslo všeobecnej pozemkovej reformy nebola v tom čase v českých krajoch dostatočne zrelá situácia“ (K. Jech, Průbuzená vesnice). Či bola zrelá na Slovensku, oboch málo zaujímal. S programom ďalšej etapy pozemkovej reformy sa prišlo roku 1947, z hľadiska revolučnej vlny na Slovensku — po sezóne. Porovnajme výsledky pozemkovej reformy v tejto etape: v Čechách a na Morave bolo konfiškované 2 600 000 ha pôdy, z toho 2 150 000 ha v pohratičí. 99 % tejto pôdy bolo po Nemcoch. Pridelené bolo 1 405 070 ha poľnohospodárskej pôdy, čo tvorilo 32,5 % celkovej plochy tejto pôdy v Českom priestore. Prídem počet poľnohospodárskeho obyvateľstva bol iba 25,6 %. Na Slovensku bolo pridelené v tomto čase 245 946 ha, čo tvorilo iba 11,5 % celkového fondu poľnohospodárskej pôdy, pričom počet poľnohospodárskeho obyvateľstva bol 56 %. Týchto pár čísel hovorí tiež o tom, ako bolo možné plniť revolučné sľuby na Slovensku, v otázke, ktorá sa dotýkala väčšiny obyvateľstva. Mohli tieto skutočnosti nepôbiť na myšlenie roľníckeho obyvateľstva? Pravdaže boli aj iné vplyvy, ale musíme vidieť aj vlastné chyby, ktoré podvádzali rozvoj revolúcie.

Český historik J. Opat v tejto súvislosti píše: „Program sociálno-ekonomických premen (pozemková reforma a znárodnění) byl vytvářen především s ohledem na poměry v českých zemích... odlišnosti v sociálně ekonomické struktuře Slovenska a českých zemí, spolu s rozdílnou metodou řešení problému Němců a Maďarů, museli v podstatné míře ovlivňovat hloubku a tempo sociálních premen v obou částech republiky. Rozdílné pak byly i politické důsledky, které tyto přeusny měly pro další vývoj revoluce“ (O novou demokratickou 1945—1948). Pri znárodňovaní bola rozhodujúca veľkosť podniku. Je známe, že na Slovensku boli podniky menšie. Opäť uvádza výsledky: na Slovensku z osôb v povolani činných pripadalo na priemysel a živnosti nece-

lych 25 %. Z toho počtu (310 957) pracovalo k 1. I. 1947 v znárodnom priemysle iba 93 324 osôb, t. j. 30 %, čo robí z celkového počtu ľudí v povolani činných (1 211 493) iba 7,7 %. Oproti tomu v znárodnom priemysle v českých krajoch pracovalo 1 274 304 osôb, t. j. 27,5 % činných osôb. „Tedy v prípade Slovenska relace 7,7:23,3, pre české země 27,5:72,5. Je jasné, že tu šlo nejen o kvantitatívne, ale přímo o kvalitatívne jiné sociálne ekonomické poměry v obou částech republiky...“

Otázka sociálno-ekonomických premien spoločnosti, t. j. revolučných zmien, na ktorých sú životne zainteresované masy roľníctva a roľníctva — tá „hmotná zainteresovanost“ na revolúcii — bola u nás riešená bez rešpektovania podmienok a potrieb Slovenska, a preto aj výsledky revolúcie pre roľníctvo a najmä roľníctvo v tejto etape sú na Slovensku v zrovnani so západnou časťou štátu nezrovnateľne menšie a chudobnejšie. To pôsobilo politicky najmä vo dvoch smeroch: jednak bol ponechaný na Slovensku ďaleko väčší manévrovací priestor pre buržoáziu a jej politické sily, jednak priateľnosť revolúcie najmä pre roľnícke obyvateľstvo bola značne oslabená. To sa nemohlo neprejavíť.

No nie samým chleбом je živý človek. Vieme, že to boli predovšetkým dve otázky, na ktorých si slovenská reakcia v minulosti budovala masové politické hnutie: národnostná otázka a zneužívanie náboženstva politizujúcim klérom. I to bolo slovenské špecificum, ktoré v nie malej miere ovplyvňovalo myslenie obyvateľstva. Išlo o to prekonať vo vedomí ľudí následky 25-ročného pôsobenia Hlinkovej strany a šesť rokov Slovenského štátu. Administratívne opatrenia (zákaz HSES, očista, atď.) sami o sebe vedomie ľudí zmeniť nemôžu. Slovenská revolúcia v týchto neobyčajne citlivých otázkach postavila pozitívny program: postavenie slovenského národa v spoločnom štáte na princípe počtvej a dôslednej rovnoprávnosti, vyjadrenej a garantovanej národnými a štátnymi inštitúciami; rešpektujúcu slobodu náboženstva pôsobiť na demokratickú slovenského katolicizmu, čo znamenalo súčasne znemožniť zneužívanie náboženstva politizujúcim klérom, zvrstvením s Hlinkovou stranou. Bol to spoločný program antifacištického pohybu v Povstaní aj prvý čas po oslobodení. Po oslobodení celého štátu veľa záležalo na tom, aké pochopenie a podporu nájdeme pre riešenie týchto otázok v Českom politickom tábore. Veľa sa legendarizovalo v minulých rokoch okolo týchto problémov a budeme musieť nájsť odvahu k otvorenej reči; lebo sotva doznelo nadšenie z porážky fašizmu, už sa zase začal komplikovať vzťah medzi Čechmi a Slovákmi, na staré presudky a praktiky sa začali navrstvovať nové, miesto princípálneho riešenia sa neraz používali mocenské páky a opatrenia; po vyše 20 ročných skúsenostiach sme dnes v situácii, že napriek mnohonásobnému deklarovaniu o „definitívnom vyřešení otázky“, musíme sa znovu k tejto otázke vracať, znovu hľadať jej spravodlivé riešenie.

Pri moskovských rokovaníach o Košickom vládnom programe v marci 1945 ustúpili sme čiastočne od predstáv vedenia KSS a SNR o riešení vzťahu Čechov a Slovákov z ohľadu na „nevyjasnenú situáciu v Českom národe“ v presvedčení, že krátko po oslobodení sa táto otázka dorieši. Vedenie KSS a SNR prišlo so svojím návrhom riešenia pri rokovaníach koncom mája 1945. Ale nenašlo pochopenie. Nielenže sa národní socialisti a lídaci — dva mesiace po vyhlásení vládneho programu —

vracali k starým benešovským predstávam a chceli stlačiť SNR na úroveň Zemského národného výboru, ale aj Gottwald naliehal na slovenských komunistov, aby sa nerokovalo o zásadnej úprave tejto otázky, ale iba o „vyjasnení kompetencie medzi vládou a SNR“. Ďalší vývoj tejto otázky je čiastočne známy. Ani v tejto otázke, ani v otázke prístupu k politickému katolicizmu nebola rešpektovaná špecifická politická a psychologická situácia na Slovensku. Brali sa do úvahy „celoštátne meradlá“, t. j. meradlá v podstate vychádzajúce zo situácie v Českom národe. Mohlo to neovplyvniť politický vývin na Slovensku? Politizujúci klérus, spojený s podzemnými ľudskými silami, mohol znovu zo svojich nedokonalých pozícií zneužívať národnú i náboženskú otázku, formovať tretiu politickú silu a manévrovať s ňou vo verejnom živote.

Myslím, že i tých pár otázok, ktoré som hselovite naznačil, ukazuje, aká zodpovednosť tu bola na koncepcnej i taktickej schopnosti vedenia KSS situáciu správne analyzovať a prebojovať najpriaznivejšie podmienky pre demokratický a revolučný vývin na Slovensku v rámci spoločného štátu. Málo sa vie a ešte menej hovorí o tom, ako vedenie KSS bolo v týchto úlohách a možnostiach podviazané. Ako bola od apríla 1945 pripravovaná a do leta 1945 v zákulisí umelo zrežimovaná nedôvera v povstalecké vedenie KSS, kritika jeho koncepcie a práce, ako bola umelo vyvolaná kríza vo vedení KSS, ktorú bolo „nevyhnutné“ riešiť osobnými zmenami vo vedení KSS i národných orgánov v júli—septembri 1945. Svoju úlohu tu zohrali neukožené osobné ambície niektorých ľudí zo Slovenska, ako aj snaha niektorých činiteľov KSČ (ktorá v tom čase pôsobila iba ako česká strana) podriadiť si vedenie KSS, hoci KSS pôsobila ako samostatná politická strana. Po dlhých interných prípravách — bez účasti vedenia KSS — prišlo na spoločnej porade vedenia KSČ a KSS 17. a 18. júla 1945 v Prahe k prudkej kritike situácie na Slovensku, ktorej zmyslom a záverom bolo: „Má sa zvolat celoslovenská konferencia KSS, na ktorej má byť zvolený nový dočasný ÚV KSS... Súdržil Široký sa poveruje, aby hlavnú svoju pozornosť venoval práci na Slovensku. Za tým účelom s. Široký v najbližších dňoch odchádza do Bratislavy, kde sa ujme práce ako úradujúci miestopredseda KSS a ako predstaviteľ ÚV KSČ.“ (V. Jarošová, O. Jaroš, Slovenské roľníctvo v boji o moc.). Táto prudká zmena vo vedení KSS potom legalizovaná žilinskou konferenciou, znamenala odstavenie Karola Šmidkeho a jeho druhov na bočnú koľaj vo vedení KSS a nástup Viliama Širokého a ľudí jemu osobne oddaných k samovláde vo vedení KSS. Znamenala súčasne v praxi odstavenie povstaleckej koncepcie KSS a mechanické presadzovanie hľadísk KSČ na Slovensku. KSS za vedenia Širokého stratila koncepcnú a operatívnu samostatnosť v nastolovaní a riešení problémov na Slovensku; Široký „prenášal“ smernice vedenia KSČ na Slovensko a súčasne mal monopol na vyjadrovanie slovenského stanoviska vo vedení KSČ. Táto nedemokratická a nenormálna situácia, ktorá trvala až do IX. sjazdu KSČ v r. 1949 (kedy boli po prvý raz zvolené celoštátne orgány strany), mohla vzniknúť aj preto, že spoločný orgán pre KSČ a KSS, vytvorený v apríli 1945 v Košiciach, vôbec nebol zvolený žiadny iný spoločný stranícky celoštátny orgán až do roku 1949 nebol ani zvolený, ani delegovaný, a teda neexistoval; vedenie KSČ riešilo celoštátne zásadné otázky bez účasti slovenských zástupcov (s výnimkou ministrov Širokého a Duriša) a tak ani pri najlepšej vôli — ktorú u každého netreba mechanicky predpokladať — nemohli byť slovenské hľadiská a záujmy v riešení celoštátnych úprav demokraticky uplatnené či v diskusnom alebo rozhodovacom štádiu. Ak k tomu pripočítame nedemokratické metódy Širokého pri riadení strany na Slovensku, nedostatočnú znalosť a pochopenie problémov Slovenska, ba v rade otázok priamo nečitlivosť, pochopíme, prečo hľadanie optimálnych podmienok demokratického a revolučného vývinu na Slovensku, rešpektovanie jeho špecifick, sa dostalo do závozu. Lebo táto bol zákon: rešpektovať „celoštátne“ hľadiská. Spomenul som už, aký bol mechanizmus tvorby celoštátnych hľadísk.

Je dlhý rad faktov, ktoré dokazujú, ako tento postup poškodil vývoj na Slovensku. Situácia na sjazde Národných výborov v B. Bystrici, kde sa volili poslanci NZ i SNR, obnovenie sociálnej demokracie na Slovensku, špekulácie s „trefou stranou“ a rokovania s „katolíckymi činiteľmi“ okolo nej, odmietnutie Lettichovej ponuky pred voľbami na spoločný postup s KSS na paritnom základe, atď. Moje skúsenosti sú také: Slovensko nebolo po oslobodení predurčené ani na „zaostávaní“, ani na „reakčny privesok“ republiky. Malo aj iné možnosti rozvoja v rámci republiky.

GUSTÁV HUSÁK

Zpráva o zasadení výboru SSS

Výbor Sväzu slovenských spisovateľov sa zišiel 8. februára 1968. Po informácii M. Váika o zasadení ÚV SČSS v Prahe a po návrhu na doplnenie predsedníctva ÚV SČSS o J. Kota, prerokoval výbor návrh programu činnosti sväzových orgánov. Ide o celý komplex problémov, ktorými sa bude Sväz zaoberať v najbližšom období — počnúc vyjasňovaním politických a ekonomických vzťahov k nadriadeným orgánom, cez vyjadrenie postoja k praxi Slovenskej publikačnej správy, až po sociálne a právne postavenie spisovateľa, monopolizáciu Slovenskej knihy, Dilie a Artie, národné ceny, starostlivosť o krajanov v zahraničí, atď. K jednotlivým bodom tohto programu sa prijali príslušné uznesenia. Výbor ďalej prerokoval a schválil Štatút o redakčných radách v sväzových časopisoch. Oboznámil sa s výhľadovým pracovným plánom Kultúrneho života a vyslovil sa za jeho realizáciu. Schválil návrh šéfredaktora Jozefa Boba na zloženie redakčnej rady KZ: Ladislav Novomeský, Vojtech Mihálik, Pavol Števec, Miroslav Válek, Dominik Tatarka, Zora Jesenská, Peter Karvaš, Štefan Žary. Z redakčného kolektívu za členov redakčnej rady schvaľujú: Kornel Földváry (zástupca šéfredaktora), Michal Nadubinský (vedúci oddelenia literárnej kritiky a beletrie), Pavol Berta (vedúci oddelenia publicistiky), Agneša Kalinová (vedúca oddelenia múzických umení).

Výbor ďalej rokovoal o problematike Klubu slovenských spisovateľov, zoznámil sa s činnosťou tlačovej komisie a komisie pre mladú literatúru, s plánom výstavby budovy vydavateľstva Slovenský spisovateľ a s návrhmi na udelenie odmen spisovateľom k 50. výročiu republiky.

Redakcia Kultúrneho života vyslovuje poďakovanie odstupujúcím členom redakčnej rady: Michalovi Chorváthovi, Alexandrovi Matuškoví, Vladimírovi Petríkovi, Jánovi Proháckovi, Karolovi Rosenbaumovi a Jánovi Roznerovi. Pri tejto príležitosti uverejnujeme mená redaktorov a štátnych spolupracovníkov jednotlivých oddelení KZ: Oddelenie literárnej kritiky a beletrie — M. Nadubinský, V. Millerová, O. Sliacky, J. Noge, J. Felix, A. Matuška, K. Rosenbaum, Š. Drug, M. Gárik, J. Rozner, B. Kováč, J. Špitzer, V. Petrík. Publicistické oddelenie: P. Berta, R. Oľšínský, I. Kerná, V. Mináč, G. Husák, A. Raša, A. Kopček, J. Strinka, H. Kočtuch, K. Minárik, L. Ťažký, E. Löbl, E. Lípták. Oddelenie múzických umení: A. Kalinová, K. Hrabovská, N. Alexyová, J. Pašteka, J. Bobok, L. Čavojský, M. Porubjak, P. Branko, P. Faltin, P. Landau, P. Bú, R. Hassmann.